

MỘT SỐ MỐC LỊCH SỬ PHÁT TRIỂN NGÀNH THỐNG KÊ VIỆT NAM

Ngày 6-5-2006, ngành Thống kê sẽ tổ chức trọng thể kỷ niệm 60 năm ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh ký sắc lệnh số 61/SL thành lập Nha Thống kê nằm trong Bộ Quốc dân Kinh tế. Nhân dịp này Ban biên soạn lịch sử ngành Thống kê giới thiệu một số mốc lịch sử phát triển ngành trong 60 năm qua.

Cách mạng tháng 8 năm 1945 thành công, Nhà nước Việt Nam dân chủ Cộng hoà ra đời, ngày 6/5/1946 Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 61/SL quy định bộ máy tổ chức của Bộ Quốc dân Kinh tế bao gồm các phòng, ban, Nha trực thuộc, trong đó có Nha Thống kê Việt Nam. Để Nha Thống kê Việt Nam thực hiện nhiệm vụ chức năng của mình, chiếu theo Sắc lệnh số 61/SL ngày 6/5/1946, Bộ trưởng Bộ Quốc dân Kinh tế đã ký Nghị định 102-BKT ngày 28/5/1946 về tổ chức Nha Thống kê Việt Nam. Nha Thống kê Việt Nam gồm có 3 phòng: Phòng Hành chính, Phòng Thống kê Dân số - Văn hoá - Chính trị, Phòng Thống kê Kinh tế Tài chính. Nha Thống kê Việt Nam có nhiệm vụ sưu tầm, thu thập những tài liệu và những con số liên quan đến kinh tế, văn hoá, xã hội, xuất bản những sách thống kê, kiểm soát các công ty Bảo hiểm Việt Nam hay hải ngoại.

Để có điều kiện cung cấp thông tin thống kê về các mặt hoạt động kinh tế, xã hội, an ninh quốc phòng theo yêu cầu chỉ đạo của Chính phủ được nhanh chóng, linh hoạt, phù hợp với bối cảnh của thời kỳ cách

mạng lúc đó, theo đề nghị của Bộ trưởng Bộ Quốc dân Kinh tế, ngày 25/4/1949 Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 33/SL sáp nhập Nha Thống kê Việt Nam vào Phủ Chủ tịch.

Xuất phát từ tình hình thực tiễn của công tác tổ chức và đảm bảo công tác an toàn cách mạng, ngày 1/7/1950 Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh 124/SL bãi bỏ Sắc lệnh số 33/SL ngày 25/4/1949, quyết định “một tổ chức tạm thời để theo dõi công việc thống kê sẽ do Nghị định Thủ tướng Chính phủ ấn định”.

Từ năm 1950 trở đi, cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của nhân dân ta bước sang một giai đoạn mới, phát triển mạnh ở hầu khắp các chiến trường, vùng giải phóng ngày càng mở rộng, chính quyền vùng tự do được thiết lập, củng cố ngày càng vững chắc. Vì vậy, để đảm bảo có được những thông tin thống kê kịp thời, phục vụ yêu cầu lãnh đạo Đảng, Nhà nước, ngày 9/8/1950 phó Thủ tướng Phạm Văn Đồng thay mặt Thủ tướng Chính phủ ra Quyết định số 38/TTg thành lập Phòng Thống kê trong Văn phòng Thủ tướng phủ. Phòng Thống kê có nhiệm vụ thu thập và xếp đặt những tài liệu thống kê của các Bộ và các Ủy ban hành chính kháng chiến địa phương. Giúp các Bộ và Ủy ban hành chính kháng chiến tổ chức và hướng dẫn theo dõi công tác thống kê.

Đến năm 1954, Hiệp định Giơ-ne-vơ được ký kết, miền Bắc Việt Nam được hoàn toàn giải phóng. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, của Chủ tịch Hồ Chí Minh, nhân dân ta bắt tay vào công cuộc hàn gắn vết thương chiến tranh, đẩy mạnh sản xuất, cải tạo, xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc, chi viện cho cách mạng miền Nam, tiếp tục đấu tranh giải phóng dân tộc, thống nhất đất nước. Để đáp ứng nhiệm vụ to lớn này, các Bộ, ngành ở Trung ương, địa phương đều được củng cố và phát triển mạnh. Trên đà phát triển đó, ngày 20-2-1956, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 695-TTg ban hành Điều lệ về tổ chức Cục Thống kê Trung ương, các cơ quan Thống kê địa phương và các tổ chức Thống kê các Bộ có ghi "Nay thành lập Cục Thống kê Trung ương trong Ủy ban Kế hoạch Nhà nước, các Ban Thống kê địa phương, các tổ chức Thống kê ở các Bộ, các cơ quan, xí nghiệp". Nhiệm vụ chủ yếu của Cục Thống kê Trung ương là sưu tầm, thu thập, nghiên cứu và đệ trình Chính phủ những tài liệu thống kê chính xác, phân tích một cách khoa học để có thể nêu được quá trình thực hiện kế hoạch Nhà nước, sự phát triển kinh tế, văn hoá trong nước, những nguồn tài nguyên và cách sử dụng tài nguyên đó, tỷ lệ phát triển của các ngành kinh tế, văn hoá và mức độ phát triển từng ngành. Cục Thống kê Trung ương tạm thời gồm các Phòng Thống kê: Tổng hợp, Nông nghiệp, Công nghiệp - Vận tải, Thương mại - Tài chính, Văn hoá - Giáo dục - Y tế - Dân số - Lao động.

Để tạo điều kiện cho ngành Thống kê thực hiện tốt chức năng, quyền hạn, nhiệm vụ của mình, ngày 8/4/1957, Thủ tướng Chính phủ ra Quyết định số 142-TTg quy

định lại tổ chức, nhiệm vụ của các cơ quan Thống kê các cấp, các ngành, bãi bỏ Điều lệ số 695-TTg ngày 20/2/1956. Về tổ chức Thống kê: Bộ máy Thống kê các cấp, các ngành gồm có: Cục Thống kê Trung ương vẫn giữ các phòng nghiệp vụ thành lập theo Điều lệ về tổ chức cục Thống kê trung ương nay có thêm phòng Thống kê Xây dựng cơ bản. Ở địa phương có các Chi cục Thống kê liên khu, khu, thành phố, tỉnh, Phòng Thống kê huyện, châu, Ban Thống kê xã. Ở cấp Bộ, ngành Trung ương có các tổ chức Thống kê các Bộ, ngành. Về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn của Cục Thống kê Trung ương, Thống kê địa phương, Thống kê Bộ, ngành vẫn giữ như trong Điều lệ của Thủ tướng Chính phủ, ngoài ra còn quy định rõ tăng cường công tác kiểm tra thống kê một cách có hệ thống và thường xuyên, nhằm nâng cao tính chính xác, kịp thời và toàn diện của báo cáo thống kê, tăng cường huấn luyện, đào tạo cán bộ thống kê.

Để đảm bảo tính khách quan, trung thực và tính độc lập của báo cáo thống kê, tạo điều kiện cho ngành Thống kê hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ được giao, ngày 21/12/1960 Ủy ban Thường vụ Quốc hội ban hành Nghị quyết số 15/NQ-TVQH về việc tách Cục Thống kê Trung ương ra khỏi Ủy ban Kế hoạch Nhà nước, thành lập Tổng cục Thống kê. Thi hành Nghị quyết này của Ủy ban Thường vụ Quốc hội, ngày 29/9/1961, Hội đồng Chính phủ ban hành Nghị định số 131-CP quy định nhiệm vụ, quyền hạn và tổ chức bộ máy của Tổng cục Thống kê. Theo Nghị định này, Tổng cục Thống kê là cơ quan trực thuộc Hội đồng Chính phủ, có trách nhiệm chỉ đạo tập trung và thống nhất toàn bộ công tác điều tra thống kê theo

đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước, bảo đảm hoàn thành tốt nhiệm vụ sưu tầm, chỉnh lý, phân tích các tài liệu thống kê có căn cứ khoa học về kinh tế, văn hoá, xã hội, nhằm phục vụ cho công tác quản lý Nhà nước, lãnh đạo và chỉ đạo công cuộc kế hoạch hoá nền kinh tế quốc dân. Tổ chức bộ máy của Tổng cục Thống kê gồm có các Vụ: Tổng hợp, Công nghiệp, Nông nghiệp, Thương nghiệp - Tài chính, Xây dựng cơ bản, Cung cấp vật tư kỹ thuật, Lao động - Văn xã, Văn phòng và các đơn vị sự nghiệp do Tổng cục Thống kê quản lý. Để đáp ứng yêu cầu quản lý kinh tế-xã hội nhanh chóng, chính xác, toàn diện, thực hiện Nghị quyết 02-CP của Chính phủ về tổ chức lại Hệ thống thống kê, năm 1968 Hội đồng Chính phủ ra quyết định cho phép Tổng cục Thống kê thành lập Cục Kỹ thuật tính toán, tiếp theo thành lập Vụ Tổ chức - Cán bộ, Vụ Phương pháp Chế độ, Vụ Cân đối.

Thực hiện nhiệm vụ mới và để phục vụ tốt hơn yêu cầu lãnh đạo, chỉ đạo của Trung ương Đảng, Chính phủ, ngày 5/4/1974, Hội đồng Chính phủ đã ra Nghị định số 72-CP ban hành Điều lệ về tổ chức và hoạt động của Tổng cục Thống kê thay thế Nghị định số 131-CP ngày 29/9/1961 của Hội đồng Chính phủ. Về chức năng, nhiệm vụ chung và nhiệm vụ quyền hạn cụ thể quy định trong Điều lệ của Nghị định 72-CP có một số điều thay đổi và bổ sung so với Nghị định 131-CP, đó là: Tổng cục Thống kê là cơ quan Trung ương trực thuộc Chính phủ, có trách nhiệm tổ chức và quản lý thống nhất công tác hạch toán kế toán và thống kê. Quản lý tập trung thống nhất hệ thống tổ chức Thống kê Nhà nước và Hệ thống thông tin kinh tế trong nền kinh tế quốc dân. Trình

Hội đồng Chính phủ ban hành các chế độ thống nhất của Nhà nước về hạch toán và thống kê, hệ thống chỉ tiêu thống kê, phân ngành kinh tế, danh mục sản phẩm, phân loại xí nghiệp, để sử dụng thống nhất trong công tác kế hoạch, tài chính, thống kê. Tổng cục Thống kê quản lý tổ chức, cán bộ, biên chế, tiền lương, kinh phí, vốn, tài sản trong hệ thống thống kê Nhà nước. Tổ chức đào tạo quản lý cán bộ trong các tổ chức thống kê. Tổ chức và chỉ đạo thực hiện công tác cải tiến kỹ thuật tính toán. Về tổ chức bộ máy của Tổng cục Thống kê gồm có 18 đơn vị trực thuộc, tăng 9 đơn vị so với tổ chức bộ máy của Tổng cục Thống kê quy định tại Nghị định số 131/CP ngày 29/9/1961 của Hội đồng Chính phủ.

Thực hiện Chỉ thị 45/TW của Ban Bí thư Trung ương, ngày 2/6/1979 Hội đồng Chính phủ ban hành Quyết định số 207-CP về tổ chức lại bộ máy của cơ quan Tổng cục Thống kê, nhằm thực hiện tinh giản bộ máy hành chính, giảm nhẹ biên chế trong ngành Thống kê, nhưng vẫn đảm bảo nâng cao năng lực và hiệu suất công tác của ngành. Thực hiện Thông báo số 46/TB-TW của Ban Bí thư Trung ương và Thường vụ Hội đồng Bộ trưởng về việc sắp xếp lại tổ chức bộ máy của các cơ quan Đảng, Nhà nước, đoàn thể. Ngày 11/5/1988, Hội đồng Bộ trưởng ký ban hành Quyết định số 81-HĐBT, quy định lại số đơn vị trực thuộc Tổng cục, nhằm giảm bớt số lượng đơn vị, tổ chức bộ máy gọn nhẹ, nhưng vẫn đảm bảo hoàn thành khối lượng công tác thống kê của Đảng và Nhà nước giao.

Để đáp ứng yêu cầu đổi mới cơ chế quản lý kinh tế, bảo đảm những thông tin bằng số đầy đủ, kịp thời, chính xác và thống

nhất ở mỗi cấp, mỗi ngành và trong cả nước, ngày 10/5/1988 Hội đồng Nhà nước nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam đã ban hành Pháp lệnh Kế toán và Thống kê.

Ngày 23/3/1994, Chính phủ đã ban hành Nghị định số 23/CP quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và tổ chức bộ máy Tổng cục Thống kê thay thế Nghị định số 72-CP ngày 5/4/1974 của Hội đồng Chính phủ. Trong đó quy định rõ chức năng quản lý Nhà nước của các đơn vị trực thuộc Tổng cục, các Cục Thống kê tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương, phòng Thống kê huyện, quận, thị xã và thành phố trực thuộc tỉnh, các đơn vị sự nghiệp thuộc Tổng cục.

Để xây dựng lộ trình phát triển ngành Thống kê Việt Nam thập kỷ đầu của thế kỷ 21, ngày 21/10/2002, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Định hướng phát triển Thống kê Việt Nam đến năm 2010. Bước đầu thực hiện định hướng này và cũng là để tăng cường hơn nữa môi trường pháp lý cho công tác thống kê, ngày 17/6/2003 Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam đã ban hành Luật Thống kê thay thế cho Pháp Lệnh Kế toán và Thống kê. Ngày 3/9/2003, Chính phủ cũng ra Nghị định số 101/2003/NĐ-CP quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của Tổng cục Thống kê thay cho Nghị định số 23/CP ngày 23/3/1994 của Chính phủ. Nghị định 101/2003/NĐ-CP nêu rõ: "Tổng cục Thống kê là cơ quan thuộc Chính phủ, thực hiện một số nhiệm vụ, quyền hạn quản lý Nhà nước về thống kê, tổ chức thực hiện hoạt động thống kê và cung cấp thông tin thống kê kinh tế- xã hội cho các cơ quan, tổ chức, cá nhân theo quy định

của pháp luật, quản lý Nhà nước các dịch vụ công và thực hiện một số nhiệm vụ, quyền hạn cụ thể về đại diện chủ sở hữu phần vốn của Nhà nước tại doanh nghiệp có vốn Nhà nước thuộc Tổng cục Thống kê quản lý theo quy định của pháp luật".

Để Luật Thống kê sớm triển khai thực hiện đến các Bộ, ngành, địa phương, tổ chức, đơn vị, cơ quan, đoàn thể, v.v... ngày 13/2/2004, Chính phủ cũng đã ra Nghị định số 40/2004/NĐ-CP quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số Điều của Luật Thống kê.

Ngày 24/11/2005, Thủ tướng Chính phủ đã ra Quyết định số 305/2005/QĐ-TTg về việc ban hành Hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia thay cho Hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia ban hành theo Quyết định số 168-TTg ngày 17/9/1970 của Thủ tướng Chính phủ cho phù hợp với tính chất, nội dung hoạt động thống kê, phục vụ tốt hơn công tác quản lý kinh tế- xã hội trong cơ chế mới.

Trong 60 năm xây dựng và phát triển, được sự quan tâm lãnh đạo của Đảng và Chính phủ, ngành Thống kê nước ta đã lớn mạnh qua từng mốc lịch sử. Nhân dịp kỷ niệm 60 năm thành lập ngành Thống kê, chúng ta ôn lại chặng đường xây dựng và phát triển để ghi nhớ công lao đóng góp của nhiều thế hệ làm công tác thống kê từ trung ương đến địa phương. Đây là truyền thống tốt đẹp và quý báu để thế hệ thống kê hiện nay và mai sau học hỏi■

Ban biên soạn lịch sử ngành